

Kronične nezarazne bolesti

Služba za epidemiologiju kroničnih masovnih bolesti Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo - ocjena stanja i perspektive na području epidemiologije kroničnih bolesti

Verica Kralj

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Kronične nezarazne bolesti danas su vodeći uzrok smrtnosti, pobola i dizabiliteta kako na svjetskoj i europskoj razini tako i u Hrvatskoj.

Prema pokazateljima smrtnosti i pobola u Hrvatskoj dominiraju kronične nezarazne bolesti, na prvom mjestu kardiovaskularne, zatim maligne bolesti, dijabetes, duševni poremećaji, kronične respiratorne bolesti, te ozljede i njihove posljedice.

Svjetska zdravstvena organizacija na osnovi praćenja demografskih trendova s rastućim brojem starijih ljudi, suvremenog načina života obilježenog mehanizacijom, automatizacijom i kompjutorizacijom, sa sve manje tjelesnih opterećenja na radnom mjestu, uz sj-edilački način života i izloženost stresu, upozorava na daljnji porast kroničnih nezaraznih bolesti. Projekcije za 2020. godinu govore da će vodeći uzroci dizabiliteta u razvijenim zemljama svijeta biti ishemijske bolesti srca, cerebrovaskularne bolesti, unipolarni depresivni poremećaj, rak bronha i pluća te ozljede u prometnim nesrećama.

Poznato je da je većina kroničnih bolesti preventibilna, da imaju zajedničke čimbenike rizika i determinante koje do njih dovode, te da se u značajnoj mjeri može smanjiti dizabilitet i prijevremena smrtnost od kroničnih bolesti. U tu svrhu potrebno je sustavno provoditi programe promicanja zdravlja i integrirane preventivne programe, te ih istodobno provoditi i na populacijskoj i individualnoj razini.

Iz tog su razloga kronične nezarazne bolesti kako na svjetskoj i europskoj razini, tako i u Hrvatskoj prioritet u smislu epidemiološkog praćenja i provođenja preventivnih programa. Stoga Svjetska zdravstvena organizacija potiče zemlje članice da priđu proučavanju i suzbijanju ove pandemije.

Kako Hrvatska ima dugu povijest javnog zdravstva prožetu uspjehom u suzbijanju bolesti, njihovu sprječavanju i promicanju zdravlja, tako je u skladu s kretanjima u svijetu, 1959. godine u okviru Epidemiološkog odjela tadašnjeg Zavoda (Zavod za zaštitu zdravlja SRH) osnovana nova jedinica s osnovnim zadatkom praćenja i proučavanja kroničnih masovnih bolesti.

Na temelju bogate tradicije javnog zdravstva izgrađena je i mreža zavoda za javno zdravstvo koja ima središnje mjesto u organizaciji preventive. U svim županijama djeluju Zavodi za javno zdravstvo koji provode javnozdravstvenu djelatnost na svom području, a dio koje je i epidemiologija kroničnih nezaraznih bolesti. Međutim, u mreži zavoda za javno zdravstvo segment epidemiologije kroničnih bolesti vrlo slabo je popunjen. Epidemiologija kroničnih masovnih bolesti razvijala se kontinuirano od 1959. godine jedino u okviru Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. U ostalim zavodima za javno zdravstvo pretežito je njen razvoj ovisio o osobnom interesu specijalista epidemiologa u županijskim zavodima za javno zdravstvo kao i o podršci županijskih vlasti. Na razini manjih županijskih zavoda za javno zdravstvo za sada se pretežito jedan epidemiološki tim ili javnozdravstveni tim u dijelu radnog vremena bavi praćenjem i prevencijom odabranih prioriteta iz kroničnih nezaraznih bolesti, i to većim dijelom praćenjem provođenja nacionalnog programa ranog otkrivanja raka dojke i raka debelog crijeva, te promicanjem zdravlja. Veći županijski zavodi raspolažu nešto brojnijim, ali još uvijek nedostatno brojnim timovima za epidemiološko praćenje i prevenciju kroničnih nezaraznih bolesti, te promicanje zdravlja.

Dakle, u Hrvatskoj ne postoji jedinstven organizacijski oblik za provođenje praćenja i prevencije kroničnih bolesti kroz mrežu zavoda, odnosno ne postoji mreža timova za epidemiologiju kroničnih bolesti, već te poslove obavljaju dijelom epidemiološki timovi, a dijelom javnozdravstveni timovi.

U budućnosti je potrebno uspostaviti mrežu timova za epidemiologiju kroničnih bolesti i promicanje zdravlja u zavodima za javno zdravstvo koje će koordinirati aktivnosti na svom području djelovanja. Služba za epidemiologiju kroničnih bolesti u HZJZ treba biti stručno metodološki centar na području epidemiologije kroničnih masovnih bolesti uključujući preventivne aktivnosti i aktivnosti na području promicanja zdravlja. Služba treba provoditi koordinativnu funkciju za to područje, te biti poveznica prema Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, kao i prema međunarodnim agencijama i organizacijama koje se bave kroničnim nezaraznim bolestima. Za provođenje svega navedenog potrebno je osigurati odgovarajuća financijska sredstva.

Služba za epidemiologiju kroničnih masovnih bolesti temeljem Zakona o zdravstvenoj zaštiti te Plana i programa mjera zdravstvene zaštite provodi sljedeće osnovne djelatnosti:

- praćenje i proučavanje kroničnih nezaraznih bolesti od javnozdravstvenog značaja, čimbenika rizika za njihov razvoj kao i determinanti/odrednica zdravlja
- utvrđivanje zdravstvenih potreba i predlaganje prioriteta
- predlaganje mjera primarne, sekundarne i tercijarne prevencije i promicanja zdravlja, dajući prednost integriranim programima gdje se suzbijanjem jednog čimbenika rizika istodobno djeluje u smislu prevencije više kroničnih bolesti;
- poticanje, sudjelovanje u organizaciji i provođenju preventivnih programa i programa promicanja zdravlja, uz monitoring i evaluaciju
- vođenje državnih javnozdravstvenih registara (Registra za rak, Registra za psihoze, Registar izvršenih samoubojstava Republike Hrvatske, Registar osoba s invaliditetom)
- koordiniranje i praćenje provođenja nacionalnog Programa ranog otkrivanja raka dojke i nacionalnog Programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva;
- preventivne aktivnosti na području zaštite mentalnog zdravlja
- znanstveno-istraživački rad na području kroničnih bolesti i čimbenika rizika za njihov nastanak
- unaprjeđivanje metodologije na području praćenja i nadzora nad kroničnim bolestima
- sudjelovanje u edukaciji zdravstvenih djelatnika i partnera u provođenju preventivnih programa i programa promicanja zdravlja
- izrada stručnih elaborata i ekspertiza te pružanje stručno-metodološke pomoći na području nadzora nad kroničnim nezaraznim bolestima
- jačanje suradnje s drugim područjima (prosvjeta, gospodarstvo, industrija itd.)
- u okviru funkcije Referentnog centra za epidemiologiju MZSS Služba svake godine izrađuje prikaz javnozdravstvenog značaja kroničnih masovnih bolesti u nas, kao i analizu najnovijih mortalitetnih i morbiditetnih podataka na razini skupina bolesti MKB SZO

i odabranih prioritetnih dijagnostičkih podskupina s usporednom analizom trendova i pokazatelja za Europu
- rad u stručnim povjerenstvima i drugim stručnim tijelima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi na državnoj razini
- rad u međunarodnim tijelima za praćenje i sprječavanje kroničnih bolesti
- stručnjaci Službe sudjeluju u kreiranju javnozdravstvene politike i zakonskih dokumenata iz područja svog djelovanja
- služba je stručno-metodološki centar na području epidemiologije kroničnih masovnih bolesti uključujući preventivne aktivnosti i aktivnosti na području promicanja zdravlja te provodi savjetodavnu i koordinativnu funkciju

Ustroj Službe

Djelokrug rada odnosno poslovi Službe odvijaju se kroz Odjele kao organizacijske jedinice i pojedine Odsjeke unutar Odjela. Detaljan opis rada pojedinih Odjela, ocjena epidemiološke situacije, te aktivnosti i programi koji se provode biti će prikazani kroz radove koji slijede.

Organizacijske jedinice koje čine Službu su sljedeće:

1. *Odjel za prevenciju i nadzor nad kroničnim nezaraznim bolestima*
  - Odsjek za praćenje i prevenciju ostalih kroničnih bolesti
2. *Odjel za mentalno zdravlje*
  - Odsjek za praćenje psihoza s registrom
  - Odsjek za praćenje izvršenih samoubojstava s registrom
3. *Odjel za praćenje i prevenciju malignih bolesti*
  - Odsjek za praćenje malignih bolesti s registrom
4. *Odjel za praćenje i prevenciju bolesti srca i krvnih žila*
5. *Odjel za praćenje i prevenciju ozljeda*
6. *Odjel za prevenciju invalidnosti*
  - Odsjek za Hrvatski Registar osoba s invaliditetom
  - Odsjek za prevenciju invalidnosti

Daljnji razvoj epidemiologije kroničnih nezaraznih bolesti

S obzirom na rastuću problematiku kroničnih nezaraznih bolesti uvjetovanu demografskim trendovima sa starenjem populacije, suvremenim sjedilačkim načinom života, po zdravlje štetnim životnim navikama, postoji potreba unaprjeđenja rada na ovom području.

Najvažnija područja koja treba unaprijediti i osnažiti su sljedeća:

1. *Unaprjeđenje sustava nadzora i monitoringa nad kroničnim bolestima* koji čine tri osnovne komponente:
  - a) monitoring izloženosti rizičnim čimbenicima provođenjem redovitih periodičkih istraživanja na standardiziran način
  - b) monitoring ishoda (pokazatelji morbiditeta i mortaliteta – incidencija, letalitet)
  - c) monitoring kapaciteta i resursa zdravstvenog sustava za prevenciju i liječenje (zdravstvena politika i strateški dokumenti, infrastruktura, ljudski resursi, dostupnost zdravstvene zaštite)
2. *Unaprjeđenje programa prevencije i promicanja zdravlja na populacijskoj razini*
Izrada i implementacija sveobuhvatnih integriranih programa prevencije kroničnih bolesti koji uključuju mjere primarne, sekundarne i tercijarne prevencije i promicanja zdravlja usmjerenih prevenciji kardiovaskularnih bolesti, malignih bolesti i drugih odabranih prioriteta, unaprjeđenju duševnog zdravlja i prevenciji duševnih poremećaja, prevenciji ozljeda, smanjenju glavnih čimbenika rizika (pušenje, nepravilna prehrana, tjelesna neaktivnost, štetna konzumacija alkohola)
3. *Unaprjeđenje preventivnih intervencija aktivnog pristupa skupinama i pojedincima pod povećanim rizikom*
4. *Poticanje izrade i donošenje potrebnih zakonskih i strateških dokumenata* (Strategija i Akcijski plan za prevenciju i nadzor nad kroničnim nezaraznim bolestima)
5. *Koordinacija aktivnosti na području praćenja i prevencije kroničnih bolesti* preko mreže zavoda za javno zdravstvo.

Literatura:

1. WHO. Global status report on noncommunicable diseases 2010. Geneva 2011.
2. Hrabak-Žerjavić V. Odjel za epidemiologiju kroničnih masovnih bolesti. U: Hrvatski zavod za javno zdravstvo od osnutka do danas, 1893-2003. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2003; 41-47.
3. Plan i program mjera zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Narodne novine br. 126/2006

Kontakt:

Prim. Verica Kralj, dr.med.
spec. epidemiologije
Voditelj Službe za epidemiologiju kroničnih masovnih bolesti
Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Rockefellerova 7, 10000 Zagreb
Tel/fax: 01/4863271
e-mail: verica.kralj@hzjz.hr